

XÃ HỘI HỌC LIÊN XÔ TRONG GIAI ĐOẠN CẢI TỐ

Vấn đề nâng cao vai trò xã hội học Mác - Lê Nin trong việc giải quyết những vấn đề xã hội cơ bản của xã hội Xô viết đã được xem xét tại hội nghị Đoàn chủ tịch Viện hàn lâm khoa học xã hội Liên Xô 20-12-1988. Chủ tịch Viện hàn lâm khoa học Liên Xô: Viện sĩ G. Marchuc; Chủ tịch Hội xã hội học Xô viết: Viện sĩ T. Zaslavskaja; Viện trưởng Viện Xã hội học Liên Xô: V. Jado; Viện sĩ A. Rumjancey đã tham gia thảo luận.

Chúng ta biết rằng vấn đề phát triển các nghiên cứu xã hội học và đào tạo các nhà xã hội học đã được Bộ chính trị Ủy ban trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô thảo luận và Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô đã ra nghị quyết về vấn đề này, (nghị quyết công bố 12/6/1988). Nghị quyết vạch rõ rằng, việc thực hiện đường lối do Đại hội 27 Đảng Cộng sản Liên Xô và các kỳ họp Trung ương tiếp theo đề ra cho giai đoạn cải tổ cách mạng, cho việc tiến hành cải cách kinh tế một cách cơ bản và một chính sách xã hội tích cực, cho việc dân chủ hóa toàn diện xã hội, đổi mới lĩnh vực đạo đức - tinh thần của xã hội, đòi hỏi phải tăng cường vai trò của xã hội học Mác - Lê Nin trong việc nghiên cứu và giải quyết những vấn đề đó chín muồi vì lý luận và thực tiễn của chủ nghĩa xã hội.

Vai trò của xã hội học trong việc hình thành tư duy chính trị - xã hội tích cực ở đông đảo quần chúng lao động tăng lên một cách đáng kể. Điều đó đặt ra những yêu cầu mới về chất đối với sự phát triển xã hội học như một khoa học và việc sử dụng các kết quả nghiên cứu xã hội học vào thực tiễn quản lý các quá trình xã hội.

Những người tham gia hội nghị thừa nhận rằng tình hình công việc hiện tại của xã hội học đã không đáp ứng nổi những nhu cầu của xã hội. Xã hội học vẫn chưa có được một vị trí cần thiết trong khoa học xã hội Mác - Lê Nin, trong việc nghiên cứu và dự đoán những khuynh hướng phát triển của các quá trình xã hội trong xã hội, trong việc tối ưu hóa quản lý các quá trình này, trong việc hình thành và thực hiện chính sách xã hội của Đảng. Việc nghiên cứu nhiều vấn đề lý luận và phương pháp luận cơ bản còn lạc hậu. Các nghiên cứu xã hội học đôi khi còn mang tính thực nghiệm hẹp, chỉ giải thích sơ sài những vấn đề phát triển xã hội mà không chứa đựng những luận giải có cơ sở khoa học và những kiến nghị. Đồng thời, các khảo sát quan trọng về thực tiễn của các nhà xã hội học hầu như không nhận được sự cảm thông và giúp đỡ của các tổ chức Đảng, các cơ quan quản lý, các tổ chức xã hội, những người lãnh đạo các xí nghiệp.

Viện nghiên cứu xã hội học chưa trở thành trung tâm chủ đạo về xã hội học trong nước, sự phối hợp công tác giữa các cơ sở xã hội học còn yếu. Vai trò của các cuộc thảo luận khoa học bị hạ thấp. Hội xã hội học Xô viết tác động yếu ớt đến việc phát triển các nghiên cứu xã hội học và vận dụng các kết quả nhận được vào thực tế.

Việc nghiên cứu dư luận xã hội còn lạc hậu. Trong thực tế đã không có hệ thống thu nhập và phân tích thông tin khách quan, kịp thời về tâm trạng của các tầng lớp và các nhóm dân cư khác nhau, về thái độ của họ đối với những mặt quan trọng nhất trong

đời sống xã hội, về tính sẵn sàng tham gia tích cực vào việc thực hiện chính sách của Đảng. Việc sử dụng các phương pháp xã hội học vào nghiên cứu công tác của Xô viết đại biểu, nghiên cứu hiệu quả của luật pháp còn rất yếu. Chưa xây dựng được các cơ chế thống kê và sử dụng dư luận xã hội vào quá trình chuẩn bị và thông qua các quyết định quản lý.

Một trong những nguyên nhân cơ bản hạn chế sự phát triển của xã hội học là việc thiếu các chuyên gia xã hội học. Đào tạo xã hội học ở hệ đại học chưa đáp ứng được những yêu cầu của thực tiễn và đòi hỏi của sự phát triển khoa học. Việc đào tạo lại và nâng cao trình độ chuyên môn cho các nhà xã hội học cũng chưa thỏa đáng. Sách báo về xã hội học không đủ. Các phương tiện thông tin đại chúng cung cấp không đầy đủ về kết quả nghiên cứu xã hội học, kinh nghiệm vận dụng các kết quả đó trong thực tế xã hội.

Trong điều kiện cải tổ các mối quan hệ xã hội, thực hiện những cải biến kinh tế và chính trị cơ bản, xác lập hệ tư tưởng mới, không thể bằng lòng với sự chậm trễ của xã hội học. Cần phải thay đổi về nguyên tắc thái độ đối với xã hội học và khắc phục sự thiếu tôn trọng vai trò của nó khi giải quyết những vấn đề quan trọng nhất trong sự phát triển của xã hội. Cần hoàn thiện cơ bản về tổ chức toàn bộ công tác nhằm tiến hành và sử dụng các kết quả nghiên cứu xã hội học.

Đoàn chủ tịch Viện hàn lâm khoa học Liên Xô đã đề ra các biện pháp cụ thể nhằm bảo đảm tính phức hợp và tính hiệu quả của các nghiên cứu xã hội học, phát triển mạng lưới các viện và trung tâm xã hội học, xây dựng hệ thống nghiên cứu dư luận xã hội có cơ sở khoa học, xây dựng cơ sở phương pháp hệ và thông tin của xã hội học, hoàn thiện cơ bản việc giáo dục và đào tạo cán bộ xã hội học, hình thành dịch vụ phát triển xã hội. Trong các xí nghiệp và các cơ quan, các thành phố và nông thôn, tăng số lượng và nâng cao chất lượng các ấn phẩm xã hội học xuất bản, hoàn thiện sự đảm bảo về vật chất-kỹ thuật và tài chính cho các nghiên cứu khoa học cũng đã khởi thác chương trình xây dựng theo từng giai đoạn các cơ quan nghiên cứu khoa học và phân chia các chuyên ngành xã hội học phù hợp với những đòi hỏi hiện tại và có tính đến số lượng cán bộ hiện có, khi bàn về sự kết hợp hữu cơ giữa mục tiêu và nhiệm vụ của xã hội học Xô viết với tính đa dạng của các trường phái, phương hướng và các phương pháp công tác.

Hội nghị đã đề nghị các cơ quan khoa học xã hội học thuộc Viện hàn lâm tập trung cố gắng vào những vấn đề phức tạp và cấp thiết nhất của sự phát triển xã hội Xô viết. Trước hết là:

- Xây dựng cơ sở khoa học cho quan niệm tổng thể về sự phát triển xã hội của xã hội Xô viết trong những điều kiện cải tổ, những con đường đưa xã hội đạt tới trạng thái mới về chất, các mục tiêu và phương tiện thực hiện chính sách xã hội.

- Phân tích về mặt xã hội học các khía cạnh kinh tế, chính trị, đạo đức - tinh thần của công cuộc cải tổ các mối quan hệ xã hội, những mâu thuẫn của nó; thực chất và những tiêu chí hiệu quả xã hội của nền sản xuất xã hội, tính tích cực lao động chính trị - xã hội và tư tưởng - thế giới quan của người lao động.

- Nghiên cứu cơ cấu giai cấp - xã hội, những lợi ích và nhu cầu của các nhóm nhân khẩu - xã hội và nghề nghiệp, và các tầng lớp, những đặc điểm của các nhóm trong xã hội, sự phân hóa và liên kết xã hội; các cơ chế phát hiện một cách dân chủ và

hình thành những lợi ích và nguyện vọng của tất cả mọi giai cấp, nhóm xã hội; tính qui luật sự phát triển của các vùng, các thành phố và nông thôn, các tập thể lao động.

- Nghiên cứu tình hình và động thái lối sống xã hội chủ nghĩa; các mối quan hệ dân tộc và giữa các dân tộc nhằm xác định cơ chế có hiệu quả kết hợp lợi ích của tất cả dân tộc và bộ tộc với những lợi ích và yêu cầu chung của đất nước, những con đường xác lập công bằng xã hội, các động cơ và kích thích hoạt động lao động, những giá trị xã hội, những biến đổi trong nội dung lao động, sinh hoạt, quan hệ hôn nhân gia đình; chủ nghĩa quan liêu cùng những hiện tượng và quá trình xã hội tiêu cực khác.

- Bảo đảm về mặt xã hội học việc dân chủ hóa quá trình luật pháp trên cơ sở sự công khai, sự đánh giá có uy tín khoa học và thảo luận với sự tham gia của xã hội; nâng cao vai trò của tòa án từ trong hệ thống dân chủ hóa xã hội chủ nghĩa; tăng cường giáo dục pháp luật cho dân cư.

- Luận cứ khoa học cho các quyết định quản lý có tính đến những đặc điểm dân tộc vùng lãnh thổ, nhân khẩu và văn hóa - lịch sử; xây dựng những cơ sở phương pháp luận và hệ phương pháp dự báo xã hội, kế hoạch hóa và thiết kế, xây dựng các thực nghiệm xã hội, các chuẩn mực xã hội; bảo đảm mối "liên hệ ngược" đáng tin cậy giữa các cơ quan lãnh đạo và dân cư.

- Sự tham gia tích cực của các nhà xã hội học vào việc nghiên cứu những vấn đề hoàn thiện hệ thống chính trị, dân chủ hóa toàn diện xã hội, thực hiện các nguyên tắc tự quản xã hội chủ nghĩa, phê bình và tự phê bình, công khai luận cứ khoa học cho việc phân ranh giới rõ ràng chức năng của Đảng và các cơ quan nhà nước, xây dựng cơ chế có hiệu quả bảo đảm tự đổi mới kịp thời hệ thống chính trị khi các điều kiện thay đổi.

- Nghiên cứu dư luận xã hội về những vấn đề quan trọng nhất trong chính sách đối nội và đối ngoại của Đảng và Nhà nước Xô viết; nghiên cứu những vấn đề có giá trị về mặt nhận thức và quản lý của dư luận xã hội, xác định những con đường nâng cao vai trò của dư luận xã hội trong việc củng cố các quá trình cải tổ, dân chủ hóa, phát triển tiềm năng sáng tạo và tính tích cực chính trị - xã hội của quần chúng.

- Tham gia vào việc xây dựng cơ chế đáng tin cậy thống kê các ý kiến và tâm trạng của con người khi ban hành các quyết định quan trọng nhất bằng chính sách đối nội và đối ngoại cũng như xây dựng hệ thống thông tin đầy đủ và xác thực của công dân.

- Nghiên cứu những vấn đề xã hội học nhân cách, sự phát triển của cá nhân trong xã hội xã hội chủ nghĩa.

- Hiểu biết các quá trình phát triển và xác lập hệ tư tưởng đổi mới, tình hình và những xu hướng pháp luật của nhận thức xã hội, các công cụ và phương pháp hình thành nó, sự đa dạng của các hiện tượng đời sống tinh thần, những vấn đề xã hội của giáo dục và đào tạo khoa học và văn hóa, các phương tiện thông tin đại chúng và tuyên truyền.

Phân tích xã hội học những khía cạnh quốc tế của chính sách và hệ tư tưởng cải tổ, hình thành tư duy chính trị mới, nâng cao vai trò của các giá trị nhân loại, các con đường phát triển của nền văn minh thế giới trong những điều kiện hiện nay, những vấn đề hòa bình và ngăn chặn nguy cơ chiến tranh hạt nhân.

- Tiếp thu một cách sáng tạo kinh nghiệm phát triển xã hội học hiện nay, thực tiễn nghiên cứu xã hội học ở nước ngoài, những phương hướng cơ bản của xã hội học phi Mác xít: phân tích có phê phán những quan điểm xã hội học phản động.

Hội nghị đã thông qua quyết định về việc chuyển Viện nghiên cứu Xã hội học thuộc Viện hàn lâm khoa học Liên Xô thành Viện Xã hội học Liên Xô. Những nhiệm vụ cơ bản của Viện đã được xác định là: nghiên cứu những vấn đề cơ bản về lý luận, phương pháp luận và hệ phương pháp xã hội học; phối hợp các nghiên cứu xã hội học theo các hướng công tác ưu tiên của Viện; thực hiện các nghiên cứu quốc tế, toàn liên bang và liên vùng. Để bảo đảm sự lãnh đạo phương pháp hệ - khoa họ các nghiên cứu xã hội học, về những vấn đề phức tạp và cấp thiết nhất phát triển xã hội Xô viết, thúc đẩy sự phối hợp công tác của các cơ sở khoa học xã hội học trong nước, hội nghị đã đề nghị tổ chức hội đồng khoa học của Viện hàn lâm khoa học Liên Xô về những vấn đề xã hội học.

Trong nghị quyết của Đoàn chủ tịch Viện hàn lâm đã đặc biệt chú ý đến vấn đề đào tạo cán bộ xã hội học có trình độ chuyên môn cao và tổ chức huấn luyện cho những cán bộ quản lý và chuyên gia trong nền kinh tế quốc dân, các cán bộ phụ trách bộ phận dịch vụ phát triển xã hội học ở các xí nghiệp về những vấn đề xã hội học, tâm lý học xã hội, quản lý các quá trình xã hội, cũng như tổ chức cho các chuyên gia trẻ đi thực tập tại các trung tâm xã hội học lớn nhất ở nước ngoài. Hội nghị cũng đã nhấn mạnh sự cần thiết phải đẩy mạnh sự tham gia của các nhà xã hội học Xô viết trong hợp tác khoa học quốc tế.

Người dịch: **Hoài Anh**

Nguồn: Obshestvennue nauki.

N^o; 1/1989, (Tiếng Nga) trang 185 - 183.